

Vragen beantwoorden die gesteld zijn door de leden.

Beeldvormende sessies 15 maart 2020

Over het literatuuronderzoek anticonceptie grote grazers Oostvaardersplassen.

Om politieke standpunt bepalen. Het beleidskader beheer Oostvaardersplassen is op 11 juli vastgesteld 2018 amendement over anticonceptie aangenomen. Dat ging over het nader onderzoek naar de mogelijkheid van anticonceptie om het aantal grote grazers te reguleren. In de motie die is aangenomen is het college opgedragen provinciale staten nader te informeren over de planning wanneer gedeputeerde staten van geel geadviseerde nadere verkenning voor het toekomstige beheer zal uitvoeren. Waarbij tevens de mogelijkheid van de anticonceptie worden betrokken. GS heeft de universiteit Utrecht gevraagd om op basis van literatuuronderzoek een breed beeld te geven met ervaringen eventuele knelpunten die bekend zijn over toepassing van anticonceptie bij grote grazers (konikpaarden en edelherten en heckrunderen) onder natuurlijke omstandigheden. De resultaten van het onderzoek zijn sinds 5 maart gedeeld met de leden van de Provinciale Staten.

— — —

1ste deel

— — — —

Samengevat : middelen 3 trajecten

Start professor : **13:53**: Ik ga beginnen over de vragen over middelen

De eerst vraag gaat over het feit dat die middelen al gebruikt worden in andere landen vooral Verenigde Staten en Zuid Afrika. Maar het gaat om middelen die in Nederland niet geregistreerd zijn. Er zijn vragen over hoe dat traject loopt. En hoe wij middelen hier wel in gebruik zouden kunnen nemen. Dus wat ik aan wil geven is dat er eigenlijk 3 mogelijk trajecten zijn.

Het eerste daarvan is het zogenaamde **diergeneesmiddel cascade** dat wil zeggen er waren vragen over die middelen zelf*onderbreking* -

14:25 Dus waar het om gaat een doeleind , in dit geval : anticonceptie bij de grote grazer, waar er geen diergeneesmiddel voor geregistreerd is mag een dierenarts beslissen. In het geval van **lijden** bij de dieren om een ander middel in te zetten. Dat moet een middel zijn die al **geregistreerd** is. voor een ander diersoort of bij een zelfde diersoort voor een ander doel. **14:55** Er zijn wel middelen die voor andere een dieren in Nederland **geregistreerd** zijn die voor anticonceptie gebruikt kunnen worden. Waaronder improvac. Improvac is zogenaamde **GnRH-vaccin** en een ander is superlorumGnRH agonist.. Die zou je allebei doormiddel van een **cascade** in kunnen zetten. Wel moet je aangeven dat als je dat niet doet de dieren gaan **lijden**. **15:26**

2) **Het tweede** mogelijke traject is dat je een **vergunning** aanvraagt dat je een **ongeregistreerd** middel te laten registeren. Dat zou ook kunnen maar de verwachting zijn dat een proces is wat heel wat tijd in beslag neemt.

samengevat : dierproef

3) **En de derde** mogelijkheid is dat je de behandeling dat je het als een dierproef gaat registeren. Of in ieder geval als een dierproef aanvraagt. Dat hoeft niet te zeggen dat alles wat je doet **experimenteel** is maar het is wel een manier om via een andere route toestemming te krijgen om iets te doen. Het kan best wel zijn en dat zal in dit geval zijn dat de middelen in andere landen getest zijn.

—-*onderbreking gerommel van de voorzitter 3:30* — — *beeld verandering* — — — —

Terug naar professor :

Maar de toetsing op nationaal niveau, de toetsing binnen Nederland , is via een **ander comité**. En die moet bepalen of het ongemak bij de dieren , **het lijden** bij de dieren, die behandeld worden opweegt of niet tegen de mogelijke voordelen daarvan. Of voor individuele dier of voor de hele kudde of voor de hele populatie dieren. Dus het is niet zo zeer dat wij willen **experimenteren** maar wij willen aangeven dat het een *mogelijke manier is om gebruik te maken van al beproefde middelen*. Middelen die in andere landen beproefd zijn en in Nederland niet op dit moment **geregistreerd** zijn. Ik wil dan ook wel meegeven dat het wel of niet registreren van dierengeneesmiddelen heeft niet alleen maar te maken met of een middel werkzaam is of veilig is het heeft ook vaak te maken met het financiële plaatje. Dus een middel voor paarden registreren kost heel veel geld terwijl het aantal te behandelde dieren redelijk klein is. Dus een fabrikant een farmaceutisch bedrijf zal niet vaak, snel, zo een middel gaan laten registreren. Want de kosten zijn te hoog. Dus het zijn vaak wel redenen dat de middelen niet **geregistreerd** zijn. **17:44**

18:00 samengevat : middelen inzetten gebruikt voor andere dieren

Er zijn ook vragen over of je zomaar andere middel die voor andere diersoorten of andere in landen getest is, bij diersoorten hier in kunnen zetten. Wat zijn de mogelijke niet te verwachte of niet te voorspellen nadelen. Natuurlijk alle.... dit gaat nu voornamelijk over die vaccins.

De GnRH vaccin of de PZP vaccin die zijn in andere landen getest.

Ze zijn bij meerdere diersoorten getest. Niet altijd bij precies de diersoorten waar wij mee te maken zullen hebben. Dus edelherten, konikpaarden en heckrunderen. *Bij heel veel is al getest bij paarden. En aardig wat is al getest bij Amerikaanse edelherten.*

Samengevat : risico's vaccin beter aansluit / kans dat wekt groter / nadelen tijdelijk zwelling

Er zijn natuurlijk risico 's dus een **vaccin** kent 2 onderdelen .

1 daarvan is een anti-stof waartegen wij antilichamen willen opwekken. 18:47

En daarnaast zit ook een adjuvans. Dat adjuvans is om het immuunreactie op te wekken.

Het adjuvans is wat je bij de ene diersoort nodig hebt is anders dan bij de andere diersoort.

Dus bijvoorbeeld bij een varken heb je een vrij agressief 6;18 adjuvans nodig om een voldoende sterk afweerreactie op te wekken. En bij een paard zou je met zachte adjuvans hetzelfde reactie kunnen verwachten. Dus een middel die voor varkens **geregistreerd** is zou bij paarden gemiddeld genomen voor een heftige reactie zorgen. Dat kent zowel *voordelen* als nadelen. Voordeel is het **vaccin** gaat beter aansluiten dus de kans dat het werkt is hoger. Want die reactie is sterker.

Mogelijke nadelen is dat omdat die reactie sterker is de kans dat het dier een *tijdelijke zwelling* heeft op de plek waar het ingespoten wordt is ook hoger. Dus het zou op de kortere termijn meer voor ongemak zorgen. **20:11**

Samengevat : last ? Altijd zwelling geen last soms abces geen hinder / geen onderzoek

Er was ook een vraag over abscessen en in hoeverre we echt weten dat dat de dieren niet hindert. Nou dat is op basis van literatuur natuurlijk en nee daar is niet heel veel van bekend.

Anders dan hoe de dieren zich na **het vaccineren** gedragen. Ze hebben bijna altijd een zwelling heel af en toe maar dat is een paar procent krijgt dan ook op de plek een injectie achteraf ook een abces. Maar zover wij dat weten en zover we dat in de literatuur terug kunnen vinden lopen ze niet kreupel. Lijken ze op basis van hoe ze zich gedragen. Ze blijven eten ze blijven zich redelijk normaal gedragen. Ze lopen zoals normaal ze lijken er weinig hinder van te hebben. Maar dat is ook niet in detail uitgezocht omdat dit natuurlijk wilde dieren zijn.

21:01 Samengevat : bijwerkingen ja maar kan ook positief zijn

Er is ook een vraag of andere bijwerkingen mogelijk zijn. Nou daarop zou mijn antwoord zijn ; voor alle middelen, alle geneesmiddelen is er natuurlijk altijd een mogelijkheid zijn er altijd onverwachte bijwerkingen. Dus het antwoord daarop moet ja zijn.

Maar soms kunnen die onverwachte bijwerkingen ook positief zijn.

Dus het is niet altijd dat het negatief moet zijn.

Dus om het even af te sluiten. Er is aardig wat bekend over de korte termijn effect op de reproductie en de effect op de gezondheid van op de dieren in het korte termijn.

Samengevat : lange termijn effecten niet onderzocht, bij olifant viel mee

Waar er veel minder over bekend is. Maar heel simpel omdat men niet lang gemonitord heeft is wat de langere termijn effecten zijn. En dat proberen wij dan ook aan te geven in dat rapport. Er is aardig wat bekend maar de langere termijn effecten daar is meer onduidelijkheid over. Men denkt dat het in het algemeen meevalt maar dat zie je meestal terug in de literatuur. Maar het is niet in detail onderzocht. De literatuur waar aangeeft van ; ja maar dat weten we allemaal niet, is vaak wel theoretisch. Dus het is ook niet bewezen dat het op langere termijn negatieve gevolgen heeft. Maar we weten het niet. We hebben wel wat onderzoek gedaan bij olifanten. Bij de olifanten blijkt het op sociaal gedrag op de langere termijn best wel mee te vallen. Dus een aantal potentieel negatieve effecten wat wij hadden kunnen verwachten komen niet tot uiting. Dus bij de olifanten en dat is ook bij uitstek een sociaal die , leek het wel mee te vallen.

22:54 Samengevat : advies is : niet bij mannelijke dieren inzetten

Er was ook een vraag over de mogelijke effecten op de gewei van de mannelijke edelherten. Als je het rapport goed leest zou ons advies zijn dat je anticonceptie niet bij de mannelijke dieren in te zetten. Omdat de kans op slagen simpelweg te klein is. Het zou effect hebben op de mannen (gerommel met de microfoon) alleen als je iets doet wat de testosteronspiegel omlaag gaat brengen. Nogmaals ons advies zou zijn om dat niet te doen. **23:21**

Dus het effect op de mannelijke edelherten zou in dat geval geen rol moeten spelen.

22:27 samengevat : anticonceptie heeft invloed op stabiele populatie, op gedrag valt mee. afschieten/uit hongeren / vangen en uitplaatsen heeft invloed op stabiliteit en gedrag van hele kudde

Er zijn ook aardig wat vragen over of ingrijpen met anticonceptie invloed zou hebben op stabiliteit van de kuddes en op sociaal gedrag van de dieren. Jazeker dat zal het wel hebben. In hoeverre dat storend is ? Dat weten we niet, dat zijn de dingen die zoals ik net zei, we denken dat het meevalt maar er is te weinig literatuur over bekend om dat met zekerheid te stellen. Wel wil ik ook aangeven alle ingrepen die je uitvoert die zo een vrijlopende populatie zou invloed hebben op de stabiliteit van de kudde en hoe de dieren zich gedragen. Dus laten verhongeren zal invloed hebben afschieten zal invloed hebben en een aantal dieren vangen en uitplaatsen zal invloed hebben op de stabiliteit en het gehele gedrag van de kudde. En dat geldt dan ook voor anticonceptie

Samengevat : sociale stabiliteit blijft bij anticonceptie

Er is ook, als we kijken naar de sociaal stabiliteit hoe de kudde zich gaat gedragen, wat in de literatuur beschreven is is vooral paarden. Als merries keer op keer niet drachtig worden. Ze willen graag wel drachtig worden. Die geven dan zo maar te zeggen de schuld aan de hengst. Ze denken dat de hengst onvruchtbaar is. En hun oplossing is die haremgroep te verlaten. Om opzoek te gaan naar een andere hengst. **25:00** Er zijn 2 mogelijkheden.

- 1) Zij gaan weg als zij zich bij een andere groep aansluiten. Dus wat er gaat gebeuren is : de sociale rangorde zal opnieuw bepaald moeten worden. Dus je krijgt onrust bij de groep.
- 2) Maar daartegenover wat normaal bij paardenpopulaties gebeurt natuurlijk, die jonge dieren bij de groep **25:33** onderbreking — —- onderbreking **-38:53** Het ging over de sociale stabiliteit idd. Als de merries niet drachtig worden dan loop je het risico dat de merries de groep gaan verlaten. Want als ze niet drachtig worden geven zij de schuld aan de hengsten. Ze gaan over naar een andere groep met de hoop dat ze daar wel een vruchtbare hengst tegen zullen komen en drachtig zullen worden. Het punt is dat je bij een ander groep gaat aansluiten dat leidt tot sociale onrust want die rangorde in de groep moet opnieuw bepaald worden. Dus dat kan tot sociaal instabiliteit leiden. Daar tegenover in de natuurlijke situatie heb je dat alle dochteres van een bepaalde hengst

als ze geslachtsrijp worden ook de groep moeten verlaten. Ze willen niet door hun eigen vader gedekt worden. En daarvan drachtig worden. Dus ook in een normale situatie heb je een ingebouwde sociale onstabiliteit. Mijn verwachting is dat de twee mekaar in balans brengen. Dus anticonceptie zal waarschijnlijk wel leiden tot meer oudere merries die de groep gaan verlaten dan normaal. Maar er zijn minder jongeren merries in de groep want die gaan niet meer verlaten want die zijn er niet. Dus uiteindelijk zou het kunnen dat de effect op sociale stabiliteit **40:32** best wel meevalt. Maar dat is iets wat we eigenlijk nog niet weten. Het is een van de dingen die je nog nader moet blijven monitoren of nader uit moet zoeken.

Samengevat : anticonceptie geeft voordeel : sturing op meer genetische div pop.

Daarna ging ik verder met de mogelijke impact op de genetische samentelling van de kudde want daar waren ook vragen over. En natuurlijk als je een deel van de populatie uitsluit van de reproductie heeft dat invloed op de genetische diversiteit. Dat geldt voor alles wat je doet. 41:00. Dus als dieren verhongeren dus dan heb je ook geen keuze welke gaan verhongeren dus die verdwijnen dan ook de populatie met hun genen. Bij afschot ook bij uitplaatsen ook! Het enige wat je wel zou kunnen doen met anticonceptie je zou keuze kunnen maken. Je maakt een deel bijvoorbeeld die oudere dieren onvruchtbaar en je laat de jongere dieren wel hun bijdragen hebben aan genetische van de populatie. Dus die wel zich laten voorplanten. En op die manier zou je wel kunnen zorgen voor meer genetische diverse populatie. Maar nogmaals alles wat je doet bij de dieren ; uitsluiten van de populatie zou invloed hebben op de genetische samenstelling.

Samengevat : advies : zet niks in waarvan anticonceptie restante te vinden zijn (in mest , urine , vlees) dus gebruik geen steroïde hormonen!

Vaccins hebben geen restante hebben geen invloed op diersoort of vogelsoort

Er was ook een vraag over de restante van de anticonceptiva in de omgeving en of dat invloed zal hebben op andere soorten waaronder de vogelsoorten. **42:00** We proberen duidelijk te maken in het rapport : je moet niks inzetten waarvan je zou kunnen verwachten restante te vinden zijn in mest of urine en of vlees van de behandelde dieren. En dat geldt zeker voor de **vaccins**. Dus de **vaccins** is het niet te verwachten dat die invloed zou hebben op andere diersoorten of vogelsoorten in die omgeving. Maar dat is juist waarom wij **niet** pleiten voor het gebruik van steroïde hormonen want daarvan weet je dat het in het vlees blijft hangen en dat het door kan gaan naar andere soorten.

Samengevat : darten net als afschieten zorgt voor onrust.

42: 46 Er was ook een vraag over het darten van edelherten. Zou dat tot onrust leiden? Dat zal zeker tot onrust leiden onder de edelherten zelf natuurlijk maar ook bij andere soorten vogelsoorten in de omgeving. Maar ik ga ervan uit dat dat ook geldt voor afschot. Er was ook een vraag welke voor het minst onrust zou zorgen. Daar moet ik geen antwoord over geven. Als je daar antwoord op wil krijgen moet je dat vragen om deskundige over het behandelen van dieren in een park zoals de Oostvaardersplassen.

Samengevat: anticonceptie onderzoek maar nooit onderzoek naar nadelen afschot , uithongeren, uitplaatsen

Er was ook een vraag over mijn voorkeuren. Dat het duidelijk is dat ik een voorkeur heb voor anticonceptie boven afschieten. Het ging over het rapport en niet over mijn persoonlijke voorkeur. Dus het doel van het rapport is om duidelijk op papier te zetten **wat de voor en nadelen van anticonceptie zijn.** Maar we hebben niet op papier gezet wat de voor en nadelen voor andere mogelijke ingrepen zijn. Dus **absoluut** er kleven ook aan anticonceptie mogelijke nadelen maar dat geldt natuurlijk ook voor afschot , uitplaatsen, laten verhongeren. Dus van alles zijn er een hele rij aan mogelijke nadelen.

Samengevat : DIERENLEED. Je kan natuurlijk een verhaal op hangen dat een expert (bv boswachter) het uitgehongerd dier uit zijn lijden haalt. In dat geval kan de omgeving ook een rol spelen ! Paniek van de groep. Dat heb je ook bij anticonceptie maar dat is van een geringere aard .

44:10 Er is ook een vraag hoe zit dat wat betreft dierenwelzijn?

Dus als het gaat om het welzijn van de individuele dieren. Aan welke kleeft de minste nadelen? Het is een beetje hoe je dat allemaal gaat bekijken. Voor het individuele dier als die netjes en snel gedood wordt dus afgeschoten wordt en dat snel gebeurt. Dan heeft de dieren daar in principe geen last van. Van 1x injecteren heeft die natuurlijk wel wat stress en even wat last.

Dus je zou kunnen concluderen dat afschot tot minder dierenleed zou kunnen leiden maar het is ook hoe zit dat met die andere dieren en dat weten we dan niet dus het is eigenlijk een beetje hoe je het dierenleed gaat meten. Welke voor het meest of minste dierenleed gaat zorgen.

Of je dat op een kortere termijn of op wat langere termijn gaat meten **45:19**

Samengevat : Het aantal dieren die behandeld moeten worden of afgeschoten worden

45:29 Er was ook een vraag over het aantal dieren die behandeld moeten worden en of het aantal dieren die afgeschoten zou moeten worden. Met de reset en het gaat met name om de edelherten daar moet een heel wat dieren afgeschoten worden. En daarna zal het aantal per jaar minder moeten zijn. Maar op het moment dat je aan het gewenste aantal zit. Dan zal je een keer in evenwicht moeten komen. **46:00** Met anticonceptie zou dat in het begin waarschijnlijk hetzelfde moeten zijn. Elk jaar moet het aantal dieren behandeld worden en wij schatten in dat het ongeveer 70% is van alle geslachtsrijpe vrouwelijke dieren. Maar wat we ook weten van die **vaccins**.

Als een dier meer dan drie jaren op een rij behandeld is dan blijven die effecten wat langer zitten bij een dier. Dus die onvruchtbaarheid gaat wat langer door. Waardoor je op termijn waarschijnlijk minder dieren per jaar moeten behandelen. Wij verwachten met anticonceptie dat door de jaren heen dat het aantal dieren zou moeten behandelen omlaag gaat. Je hebt ook een keer te maken met anticonceptie met een populatie die gaat verouderen vooral die vrouwelijke dieren. **46:59**.

Of de gehele populatie gaat verouderen. Waardoor je ook van nature te maken hebt met een minder vruchtbare populatie. Dus als blijkt, maar dan moet je dat proberen. Als blijkt dat anticonceptie bij de hekrunders en de konikpaarden goed toepasbaar is en goed aanslaat. Dan zou mijn verwachting zijn dat op den duur dat het meer toekomstbestendig maatregelen is dan in ieder geval uitplaatsen is.

Samengevat : vaccin is niet duur kostenpost is arbeid

47:32 Er waren ook vragen over de kosten.

Die middelen die gebruikt zouden kunnen , zijn niet duur dus de belangrijkste kostenpost is arbeid en alles wat je moet doen om de dieren te behandelen als het gaat om de paarden en die hekrunders. Dus bij elkaar jagen in die vangweide en via de vangkraal te laten gaan en daar ter plekken behandelen. Ik kan niet goed inschatten wat de kosten daarvan zijn.

Maar de mensen van Staatsbosbeheer vast wel!

Samengevat ; te veel dieren dus eerst orde scheppen! (Reset) Dan pas anticonceptie ! Dat is de gangbare weg. Maar omdat je halverwege begint (met grote populatie) kan je anticonceptie als een van de hulpmiddelen inzetten.

48:00 Wat ik denk te lezen uit heel veel vragen is en van die insprek-stukken is dat men gaat ervan uit dat je kiest voor die ene maatregel of een andere. En dat een combinatie niet mogelijk is. Ik zou ook zeggen je kan ook voor een middenweg kiezen. Dat je een combinatie van verschillende maatregelen gaat inzetten.

48:33 Dus als je begint, dus stel dat de doelen van de Reset niet gerealiseerd worden, dat je begint met te veel dieren, dan is anticonceptie alleen niet het antwoord. Want door middel van anticonceptie gaat de populatie grote niet omlaag het blijft stabiel en dat is ook het doel van anticonceptie. Als het totaal aantal dieren alsnog omlaag moet je iets daarbij doen en dat is of afschot of uitplaatsen. Daarnaast zou je ook kunnen kiezen ; stel dat men concludeert het

behandelen van 70% van de vrouwelijke paarden dat gaat hem niet worden. Maar 50% dan wel. Nou als je dan ook 50% kan behandelen. Is het aantal veulens dat er jaarlijks bijkomt ook een stuk minder. Dus het aantal dieren die je mogelijk uit zouden moeten plaatsen is ook een stuk kleiner. 49:27 Dus je moet ook even kijken wat het totaalplaatje is en hoe je het best aan het totaal antwoord komt. En volgens mij is dat ook een beetje het antwoord op de volgende vraag.

Samengevat : afgesloten gebied geeft altijd exceptionele groei: gebrek aan voer, water en heeft invloed op biodiversiteit.

49:40 Er is ook een vraag of de populatiegroei voorafgaande aan het uitvoering van het rapport van Geel, pas wel bij wat er bekend is bij populaties binnen een gesloten gebied. Dus hoe de populatie van die grote grazers in het verleden zich gedragen heeft past bij de verwachting.

50:00 Nou eigenlijk wel! Ook in de literatuur als je kijkt naar een populatie in een afgezet gebied.

50:15 Dus op een kleine eiland. Of binnen bepaalde grenzen, binnen een park is ook de verwachting in het begin een populatie exceptioneel gaat groeien. En op een bepaalde moment is het gebrek aan voedsel en op water, waardoor een aantal van de dieren gaat steven. Dat is eigenlijk wat we ook gezien hebben in de OVP. En dat is eigenlijk wat je precies zou verachten. En ook wat je in een andere situatie herkennen dat het invloed heeft op de biodiversiteit.

Er was ook een vraag welke maatregel het minste dierenleed oplevert.

Volgens mij heb ik daar nu gaande weg antwoord op gegeven. 51:09

Misschien is het nu het moment om even te stoppen. Ik geef het woord terug aan de voorzitter.

2ste deel

1:31: 48 Professor Stout zegt:

Samengevat : VVD hoe herken je behandelde dieren ? A) halsband oortack of willekeur 70% / selectie leeftijd zonder tack

We beginnen met een vraag van de VVD. Dus dat is over het langere termijn en hoe zou je de behandelde dieren kunnen herkennen? Dat hoeft niet perse dus dat zou je wel kunnen doen. Maar dan moet je wel iets op dat dier plaatsen. Of een oor-tack of moet hij een halsbandje krijgen. het is de vraag of je dat wil. Maar een van de doelen van het rapport om aan te geven.

Je kan het ook met een bepaalde willekeur doen. Je behandelt 70 % van de dieren per jaar onafhankelijk van welke. Dus je kiest voor 70% dus je kiest voor een aantal. Je hoeft niet specifiek elk jaar hetzelfde dier te gaan behandelen. Je zou ook kunnen kiezen om een selectie te maken op basis van een leeftijd. Dus de wat jongere dieren zou je dan er buiten kunnen laten. En die oudere dieren zou je wel kunnen laten behandelen. Dus je zou ook een selectie kunnen maken op leeftijd. 1:32:52

Samengevat : CASCADE is blijvende oplossing.

Er is ook een vraag over de cascade of dat niet alleen een tijdelijke oplossing kan zijn.

Cascade kun je ook blijven inzetten. Dat werd ook vaak gedaan bij gehouden dieren.

Dat wij blijven gebruik maken van cascade. Want er is alsnog geen geregistreerde middel.

Het is niet dat je het nu even gaat gebruiken en daarna niet meer. Dus het kan ook een blijvende oplossing zijn.

Samengevat : ervaringsdeskundige van Oostvaardersplassen kan inzicht geven.

Ik zei iets over deskundige op het gebied van de Oostvaardersplassen en dat is blijkbaar een opmerkelijke uitspraak. Ik weet niet precies wat daarmee bedoeld wordt. Maar ik kan natuurlijk alles vinden over hoe het in de Oostvaardersplassen gaat lopen maar daar heb ik geen persoonlijke ervaring mee. 1:33:44. Dat geldt voor ons, denk ik ook, een beetje allemaal.

Dus om echt te kijken hoe het gaat lopen moet je dan ervaringsdeskundige zijn.
Dan moeten we wel horen van mensen die daar ervaring mee hebben die daar rondlopen.

samengevat : GL: We weten dat anticonceptie werkt/ wat het doet dus dat is geen experiment

1:33:00 Van GroenLinks waren er vragen weer over het **experiment of het experimentele** karakter van de gehele behandeling. In hoeverre is het duidelijk dat de dieren wel of niet lijden? Denk ik. Eehum de behandeling is we weten hoe het werkt, we weten wat het doet! Dus de behandeling of het een **experimenteel** karakter we weten niet alles natuurlijk. Er is nog veel meer wat wij uit moeten zoeken. Vooral wat de langere termijneffecten zijn. Op sociaal niveau op kudde niveau is nog niet helemaal duidelijk. Dus het **experimenteel** karakter zal vooral zitten in het monitoren van de effecten van de behandeling. De anticonceptie daar daarvan weten we dat het zal aanslaan. dat het zal werken.

Samengevat: arbeidsintensief hoeft niet. 1x per jaar monitoren valt niet onder behandeling

1; 34:53 Er is ook een vraag over het kostenplaatje en het feit dat het arbeidsintensief moet zijn dat hoeft ook niet want het gaat erom dat je de dieren 1x per jaar moet behandelen. Dus als ze een keer behandeld zijn kun je dan wachten tot het volgend jaar. Dus het hoeft niet perse arbeids-nou het is voor een korte periode arbeid intensief. Voor de rest van het jaar is het **hoe** je de monitoring wil gaan doen. Dat is niet impliciet een onderdeel van de behandeling zelf het is meer onze verantwoordelijkheid richting de dieren.

Samengevat : geen idee of er expertise is met darten wel met schieten.

Er was een vraag over het darten van de edelherten of die expertise voor handen is. Dat weet ik ook niet. Met afschot blijkbaar dus wel. Met de pijltjes geldt inderdaad wel dat je dan van de dieren van dichtbij moet gaan benaderen. En je bent veel meer afhankelijk van beschutting weersomstandigheden of dat wel of niet gaat lukken. Of de expertise er is? Dat weet ik dan niet!

Samengevat : anticonceptie kan overal ingezet worden maar hangt af van soort en dus ook hoe benaderen.

1:36:00 Er was ook een vraag ; zou dit op grotere schaal in Nederland toegepast kunnen worden. Dus zou het ook een oplossing of een mogelijke deeloplossing kunnen zijn voor andere gebieden? Waaronder de Veluwe. Ja dat zou kunnen maar nogmaals je ziet in dit rapport maar eigenlijk in alle rapporten over anticonceptie hoe je het doet, hoe het gaat lopen, is heel erg afhankelijk van de populatie het diersoort waar je mee te maken hebt, maar ook het gebied waar je mee te maken hebt. Dus ik denk niet dat het altijd even makkelijk is om conclusies te trekken op basis van 1 gebied. En dat is ook een van de uitdagingen van het literatuuronderzoek. Want wij gaan ervan uit wat elders gebeurd is ook voor de Oostvaardersplassen geldt. En dat geldt dan ook voor de overstap maken van Oostvaardersplassen naar andere gebieden. Dus je zou het wel kunnen proberen maar het hangt ook van de soort af, kom je erbij? Hoe ga je het toedienen? Dus kun je de dieren wel of niet benaderen.

--

3de deel

--

Samengevat : CDA : hoe verhoudt anticonceptie zich tot andere maatregelen?

Afschot effectief maar dan wel elk jaar ! Verplaatsen duur en stressvol en raakt t.z.t vol Anticonceptie 3 jaar doen en daarna tijd niet. Wel monitoren maar dat is onze verantwoordelijkheid.

1:37:11 Er waren meerdere vragen over de vergelijking met anticonceptie met andere maatregelen. Hoe verhoudt dat was CDA, anticonceptie tot andere maatregelen en in hoeverre is de ene meer effectief dan de andere ? Afschot, dat blijkt ook in het verleden is effectief. Dat zie je op meerdere gebieden. Als je het gewenste aantal dieren afschiet danverstoring netwerk

1:38:00 - 1:39:21 Vergelijking met anticonceptie met andere maatregelen in hoeverre het een meer effectief is dan het andere. Dus afschot mits je de gewenste aantal dieren kan afschieten is heel erg effectief maar dat moet je **wel jaar op jaar herhalen !**

1:40:00 Verplaatsten daar kleven wel wat nadelen aan. Het is een hele dure exercitie. Het is voor de dieren ook heel erg intensief. Want die moeten gevangen worden in een vrachtwagen. Opgeladen worden en verplaatst. In het begin, leert de ervaring in andere landen , in het begin is er wel ruimte! Zou je wel plekken waar je dieren naar kan verplaatsen. Maar een keer houdt dat op ! Dus meestal is dat een tijdelijke oplossing. Op den duur zijn er geen mogelijkheden meer.

Samengevat anticonceptie is effectief 1:40 HET WERKT

De vraag was of wij een ja of nee konden aangegeven voor is anticonceptie effectief ? Of effectief genoeg? Ja in andere landen blijkt dat het wel voldoende effectief genoeg is. Dus dat is wel een ja.

Samengevat : nee vergrijzing is niet slecht. Zorg voor dat niet alle dieren onvruchtbaar zijn. Onvruchtbare merries leven langer vanwege betere conditie.

1:40 :59 Vergrijzing van de kudde is dat slecht en zou je daar wat aan kunnen doen ? Of het slecht is ? Goeie vraag. Dus je moet er niet voor zorgen dat er helemaal geen jongere dieren meer bijkomen. Daarom moet je er niet voor zorgen dat alle dieren onvruchtbaar zijn. Als je dat doet dan sterft de populatie een keer uit. 1 van de voordelen van anticonceptie bij vrouwelijke paarden is / merries die leven ook langer omdat ze in betere lichaamsconditie zijn. Want als je elk jaar geen veulen hebt, een veulen niet hoeft te zeugen dan verspil je of gebruik je minder energie dus gemiddeld genomen zijn de dieren in een betere conditie. Dus vergrijzing is misschien niet geweldig voor de populatie maar je krijgt gewoon een verschuiving in het hele populatie dat hoeft ook niet perse slecht te zijn **1:41:42**

1:42:47 Samengevat : Oudere, jonge dieren, drachtige merries hebben minder reserve dus sneller uithongert die zijn de zwakkere !

PVDA is ook de verhoudingen tussen de verschillende mogelijke maatregelen. D66 ook. Er was ook de vraag van verhongeren. Is verhongeren niet een selectie op de zwakkere dieren ? Voor een deel waarschijnlijk wel. Maar ook uit ervaring maar ook uit de Oostvaardersplassen. Wat er meestal gebeurt is, dat het meer een selectie is op ouderdom. Dus oudere dieren zijn meer aan de beurt maar ook de hele jongen dieren. Dus veulens en kalveren zullen ook sneller sterven want die hebben minder reserves opgebouwd door de jaren heen. Je zou ook verwachten dat drachtige merries die zou ook gemiddeld slechtere conditie zijn dus die zullen dan ook sneller sterven. Dus ja voor een deel misschien wel maar ja afhankelijk van de schaal van het afsterven natuurlijk.

1:43 Samengevat : PvdD verruimen kan, net als verplaatsen, verwacht vergrote ruimte ook vol raakt

PvdD was ook de vragen van in plaats van alle andere genoemde maatregelen zouden we niet kunnen denken aan het verruimen van het gebied? Ja daar wordt ook in Zuid Afrika aan gedacht bij de olifanten maar dat komt ook een beetje eigenlijk uit de zelfde hoek van verplaatsen van dieren. Meer ruimte is in het begin heel mooi want de dieren hebben meer mogelijkheden. Maar je zou ook kunnen verwachten dat die vergrote ruimte ook vol raakt. Dus dan kom je weer terug in dezelfde situatie. Dus dat zou veel meer een tijdelijke oplossing zijn.

1:43:30 Samengevat vaccin is goedkoop. Arbeid is duur (andere maatregelen)

SGP was de vraag van; hoe kunnen wij het verschil tussen dat ik zei dat de kosten van anticonceptie gering zijn en de heer Rijsberman dat die kosten ongeveer 1000 tot 1500 euro per dier per jaar uit moet komen. Ja de kosten van de middelen zijn inderdaad gering.

De kosten zijn arbeid. Het verschil tussen die 2 kan ik ook niet volledig rijmen maar die kosten moeten wel arbeid zijn dus alle andere maatregelen die je zou moeten nemen om te zorgen dat je die anticonceptie uit zouden moeten kunnen uitvoeren. Volgens mij was dat het wel een beetje !

Tenzij ik iets gemist heb. **1:44:20**

2:02:24 1 vraag van PvdD

Mijn vraag ging over verruimen van het gebied. Omdat we daar iets over hebben gehad.

En de heer Stout ook op heeft gereageerd. Wat we graag willen is wanneer je het gebied verruimd je ook zorgdraagt voor de juiste omstandigheden om een eerlijke kans te geven aan deze dieren om de winter te halen. Professor Stout geeft aan dat op het moment de gebieden gaat verruimen dat het een tijdelijke oplossing is en dat we ook dan te maken krijgen met een maximale draagkracht van het gebied. En dan heb je ook alle omstandigheden die daar een rol in spelen. En dat die maximale draagkracht kan fluctueren op basis van de aanwezigheid van natuurlijk voedsel weersomstandigheden de aanwezigheid van voldoende rust etc. Dan is mijn vraag aan professor Stout of hij van mening is om in ieder geval zelfs ook als deze voorwaarde aanwezig zijn moeten doen aan populatiebeheer. Dan wel doormiddel van jacht dan wel door middel van anticonceptie. En als dat dan zo is of dat dan geldt voor de grote grazers of ook voor andere soorten.

Stout 2de termijn vragen.

Professor Stout : Partij voor de Dieren over het verruimen van het gebied : en of het een betere kans zou geven , moeten we iets alsnog doen? Ja ik denk dat je alsnog iets moet doen!

Daar komt het op neer. Je moet alsnog aan populatiebeheer werken.

Want anders is het probleem niet opgelost.

Andere vragen waren eigenlijk nu over de kosten. Praktische uitvoerbaarheid haalbaarheid. Met name bij de edelherten. Het is wel duidelijk dat de edelherten een grotere uitdaging is wat betreft de praktische uitvoerbaarheid en haalbaarheid. Maar inderdaad moet SBB daar iets meer over gaan vertellen.

2:07:42 Er was eerder een vraag over in hoeverre deze versie van het rapport afwijkt van de eerste versie. Het wijkt er wel vanaf maar niet zo heel erg veel. Het meerendeel van die aanpassingen was tabelletjes om iets meer duidelijkheid te kunnen scheppen. Over wat wij allemaal beschreven hadden. Een leeswijze. Wel zijn de conclusies enigszins verzacht dat is de enige echte inhoudelijke aanpassing

Rijsberman : (belangrijk)

Of ik bedoel dat anticonceptie nu geen optie is en wellicht daarna ook niet ?

Nee ik bedoel het rapport & het advies wat er nu ligt gaat over de periode na de reset.

Anticonceptie is geen optie om de reset plaats te laten vinden. Als we nu komende geboorte seizoen er zo 700 edelherten bij krijgen die verdwijnen niet als we met anticonceptie beginnen.

Dus er moet echt als we naar minder grote grazers willen een Reset plaats vinden.

Het rapport wat er nu ligt heeft betrekking op dat erna.

— — de werkgroep begrijpt niet waarom dat niet in het advies is — —

